

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
KANTON SARAJEVO
Ministarstvo za odgoj i
obrazovanje

Босна и Херцеговина
Федерација Босне и Херцеговине
КАНТОН САРАЈЕВО
Министарство за одгој и
образовање

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina

CANTON SARAJEVO
Ministry for Education

INSTITUT ZA RAZVOJ
PREDUNIVERZITETSKOG
OBRAZOVANJA

KANTON SARAJEVO, BOSNA I HERCEGOVINA

ИНСТИТУТ ЗА РАЗВОЈ
ПРЕДУНИВЕРЗИТЕТСКОГ
ОБРАЗОВАЊА

КАНТОН САРАЈЕВО, БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

PRE-UNIVERSITY EDUCATION
INSTITUTE OF SARAJEVO CANTON
BOSNIA AND HERZEGOVINA

Psihologija

**Nastavni plan i program
sa definisanim ishodima učenja**

SADRŽAJ

PK1 – Opis predmeta	2
PK2 – Ciljevi učenja i podučavanja	3
PK3 – Oblasna struktura predmetnog kurikuluma	4
PK4 – Odgojno-obrazovni ishodi	6
Srednje obrazovanje	6
Godine učenja i podučavanja predmeta: 1	6
PK5 – Učenje i podučavanje	111
Psihologija - Učenje i podučavanje	111
PK6 – Vrednovanje u predmetnom kurikulumu	133
Psihologija – Vrednovanje i ocjenjivanje	133
ELEMENTI VREDNOVANJA	13
ZAKLJUČIVANJE OCJENA	144
Profil i stručna sprema	144

PK1 – Opis predmeta

Svijet u kojem danas živimo je izuzetno složen, mijenja se vrlo brzo i traži da se u kratkom vremenu efikasno adaptiramo na sve promjene. Za mlade osobe bi taj proces mogao biti posebno zahtjevan jer se u adolescenciji dešava značajan razvoj kognitivnih procesa (donošenje odluka, dugoročno planiranje...), kao i socio-emocionalnih vještina (komunikacija, razvoj empatije, tolerancije, otvorenost prema drugom i drugačijem...), te je radi toga važno učenicima u ovom razvojnom uzrastu ponuditi znanja koja će im pomoći u toj prilagodbi i zdravom psihofizičkom razvoju. Svrha učenja i podučavanja nastavnog predmeta Psihologija je da se učenici upoznaju sa osnovnim postavkama psihologije kako bi bolje prihvatili sebe i druge, primijenili stečeno znanje na vlastito funkcioniranje, te time povećali kvalitet ne samo svoga života već i drugih ljudi iz svoga okruženja.

U sklopu ovog kurikuluma učenici će usvojiti specifični jezik psihologije kao nauke, te kroz taj proces razvijati i vlastiti proces mišljenja, budući da su pojmovi i riječi sredstvo mišljenja. Također, učenici će izučavati različite ali međusobno povezane oblasti, koje istražuju i objašnjavaju psihičke procese i ponašanje: biopsihološka, kognitivna i sociokulturalna oblast, kao i oblast emocija, motivacije i ličnosti.

Izučavanje nastavnog predmeta Psihologija treba pomoći učeniku/ci da usmjeri pažnju na vlastite psihičke procese poput pamćenja ili percepcije (čime se razvijaju i metakognitivne vještine), prepoznavanje vlastitih i tuđih emocija, samoregulacije emocija, te svijesti o vlastitim stavovima, stereotipima i predrasudama i njihovoj kontroli, a sve kako bi pomogli u razvoju zrele i samoeffikasne ličnosti.

Psihologija je istraživačka nauka, tako da će se kroz nastavu ovoga predmeta učenici upoznati sa značajnim istraživanjima koja su obilježila psihologiju, što će im omogućiti da bolje razumiju primjenu naučenih teoretskih spoznaja u empirijskim istraživanjima. Kroz jednostavni istraživački rad koji će sami provesti, obraditi dobivene podatke i evaluirati cijeli taj proces, učenici će razvijati naučnu pismenost kojom će biti u stanju da kritički promišljaju o dobivenim rezultatima istraživanja, ne samo iz psihologije već i iz drugih nauka, a koja su im u ovom složenom svijetu danas dostupna.

Učenici će biti aktivni sudionici u procesu učenja i podučavanja. Kroz opažanje vlastitih psihičkih procesa (samoopažanje) i ponašanja, te opažanja ponašanja drugih ljudi, učenici će primjenjivati stečena znanja koliko god je to moguće u nastavnom okruženju, ali i van njega, i time poboljšati vlastitu funkcionalnost. Svakako će se kroz nastavni predmet Psihologija upoznati i sa nekim tehnikama suočavanja sa stresom, te razvijati sposobnost rezilijencije, odnosno, adekvatnog suočavanja učenika sa stresom, koji je nezaobilazni dio naših života, čime razvijamo zdrave mehanizme za očuvanje mentalnog zdravlja.

Kroz razredne diskusije, učenici će se učiti načinu argumentiranja, izražavanju stavova baziranih na naučnim spoznajama, te saradništvu i solidarnosti, poštivanju različitih mišljenja i vjerovanja, te empatiji, što pridonosi razvoju socijalnih i građanskih kompetencija.

Nastavni predmet Psihologija će se izučavati tokom jedne školske godine u srednjim školama.

PK2 – Ciljevi učenja i podučavanja

1. Ovladati osnovnim znanjima o psihičkim procesima i njihovoj vezi sa ljudskim ponašanjem kako bi bolje razumjeli određene psihološke fenomene i ponašanja u vlastitom okruženju.
2. Primjenjivati naučene spoznaje iz psihologije u svakodnevnom životu kako bi poboljšali vlastitu funkcionalnost i odnose sa drugima u svom okruženju.
3. Ovladati osnovnima naučno-istraživačkog pristupa i razvijati sposobnost za provođenje jednostavnog istraživanja.
4. Razvijati jezičko-komunikacijske, socijalne i građanske, te metakognitivne kompetencije (sposobnost učenja za učenje), kao i osnovne ljudske vrijednosti poput solidarnosti, pravednosti, te tolerancije za drugo i drugačije i otvorenosti za nova iskustva.

PK3 – Oblasna struktura predmetnog kurikuluma

U kurikulumu nastavnog predmeta Psihologija definirano je pet oblasti. To su:

- A. Psihološki procesi, osobine i ponašanje
- B. Istraživanje u psihologiji

Psihološki procesi, osobine i ponašanje

A

Naučna znanja utiču na nas na najmanje dva nivoa: (a) pomažu rješavanjem praktičnih problema koji se pojavljuju u svakodnevnom životu i time obezbjeđuju osnovu za tehnološki razvoj, (b) nauka utiče na naše živote na dubljem nivou preko toga što mijenja način na koji mi razumijemo svijet u kojem živimo. Naučna otkrića modeliraju našu viziju realnosti, kako svijet zaista funkcionira i kakvi su ljudi zaista. Kao i sve druge nauke, i psihologija utiče na naše živote na oba ova nivoa: daje nam tehnološka rješenja i mijenja naše razumijevanje ljudske prirode.

Ranije je u nauci vladala debata šta je važnije za psihički razvoj čovjeka, priroda, odnosno nasljeđe ili sredina. Savremena nauka je utvrdila neraskidivu povezanost i isprepleteni uticaj ovih faktora na razvoj čovjeka i njegovo ponašanje.

U ovoj oblasti učenici će se upoznati sa osnovnim biološkim, kognitivnim te sociokulturalnim procesima i njihovoj vezi sa ljudskim ponašanjem kako bi bolje razumjeli određene psihološke fenomene i ponašanja u vlastitom okruženju. Vrlo je važno da učenici shvate da se ljudsko funkcioniranje treba posmatrati kroz prizmu svih navedenih faktora, ne isključivo pojedinačno. Također će se u ovoj oblasti upoznati sa osnovnim znanjima o ličnosti, kao i o emocijama i motivaciji, kako bi upotpunili razumijevanje ljudskog funkcioniranja. Ova oblast je prije svega usmjerena na razvijanje učeničkih jezičko-komunikacijskih kompetencija, zatim socijalnih i građanskih, metakognitivnih kompetencija, kao i za razvijanje vrijednosti poput solidarnosti, pravednosti, tolerancije za drugo i drugačije i otvorenosti za nova iskustva.

Istraživanje u psihologiji

B

Svaka nauka, pa i psihologija, je određena *predmetom proučavanja* (šta proučava?), *metodama proučavanja* (kako proučava procese i povezanosti među pojavama?) i *pojmovno-kategorijalnim aparatom* (zašto proučava? S tim u vezi govorimo o pojmovima, teorijama, zakonima, principima kojima objašnjavamo pojave, predviđamo ih i upravljamo njima). Kada govorimo o psihologiji, moramo znati njen predmet proučavanja, te specifične načine istraživanja (metode i tehnike).

Bitna karakteristika nauke jeste objektivnost, odnosno, neuplitanje istraživača u rezultate istraživanja. Psihologija je istraživačka nauka koja empirijski provjerava pretpostavke i dolazi do valjanih i pouzdanih zaključaka. S obzirom da je predmet proučavanja psihologije varijabilan (čovjekovi psihički procesi), valjanim i sistematskim naučnim pristupom pokušavamo da umanjimo eventualne greške mjerenja. Vrlo je lako, i za mlade posebno primamljivo, upasti u sferu nenaučne psihologije u kojoj se opći zaključci baziraju na ličnim iskustvima i na neutemeljenim stavovima pojedinaca. Radi ovoga je izuzetno važno da mladi ljudi prepoznaju da naučni rezultati mogu i trebaju da se provjere, ali i da trebamo da ih prihvatimo bez obzira da li se intimno slažemo sa njima ili ne.

Oblast Istraživanje u psihologiji prožima sve sadržaje kurikuluma nastavnog predmeta Psihologija sa svrhom da mladi ljudi razviju kritičko mišljenje kojim će propitivati svoju okolinu, ali i vlastiti unutrašnji život (stavove, vrijednosti). Ova oblast je prije svega usmjerena na razvijanje učeničkih kompetencija u nauci, rješavanje problema i donošenje odluka, učiti kako istraživati što podrazumijeva i razvoj metakognitivnih kompetencija.

PK4 – Odgojno-obrazovni ishodi

Srednje obrazovanje

► Srednje ► I.

Godine učenja i podučavanja predmeta: 1

A

Psihološko procesi, osobine i ponašanje

A.III.1

Razmatra osnovne psihičke procese i psihičke osobine.

Koristi psihološku terminologiju u objašnjavanju psihičkih procesa i osobina.

Objašnjava osnovne principe koji definiraju psihički život (psihičke procese i osobine) i ponašanje.

Objašnjava uticaj bioloških faktora (neurotransmitera, hormona, gena) na psihički život i ponašanje.

Objašnjava različite teorije/modele jednog kognitivnog procesa (na primjer, razvoj inteligencije, procesa mišljenja i donošenja odluka).

A.III.2

Objašnjava kombinovano dejstvo bioloških i okolinskih faktora na ljudsko ponašanje.

Objašnjava kroz primjer efekte okolinskih faktora na fiziološke i/ili kognitivne procese (npr. efekt jet lega na tjelesne ritmove).

Objašnjava kroz primjer kako interakcija kognitivnih faktora i fiziologije djeluje na ljudsko ponašanje (npr. amnezija, agnozija, prosapagnozija-sljepilo za lica).

Objašnjava uticaj okolinskih faktora na biološke mehanizme (npr. epigenetika).

A.III.3

Razmatra uticaj nekih osobina ličnosti, emocija i motivacije na ljudsko ponašanje.

Objašnjava uz vlastite primjere prirodu i osnovnu funkciju emocija te uzroke nastanka frustracija i stresa.

Raspravlja o različitim načinima nošenja sa stresom i frustracijom iz vlastitog iskustva ili iz predložene literature.

Objašnjava na temelju primjera iz svakodnevnog života načine na koje emocije, stavovi, uvjerenja utiču na ljudsko ponašanje (npr. diskriminacija, prosocijalno ponašanje).

Opisuje strukturu ličnosti, te temperament i karakter kao osobine ličnosti.

Objašnjava međudjelovanje motivacije, emocija, kognitivnih procesa i ponašanja te primjenjuje stečena znanja u razvijanju samoregulacije emocija, motivacije i ponašanja.

Predlaže načine kako prepoznati vlastite i tuđe predrasude i eventualnu diskriminaciju i šta uraditi.

A.III.4

Objašnjava kako se ljudsko ponašanje mijenja pod uticajem grupe.

Objašnjava kroz primjere iz svakodnevnog života različite oblike socijalnog uticaja (npr. poslušnost, konformizam).

Objašnjava korisnost i efikasnost nekih oblika društvenih ponašanja (npr. agresivnost, altruizam).

Navodi primjere iz svakodnevnice, kao i iz rezultata psiholoških istraživanja mogućnosti zloupotrebe moći i autoriteta.

Navodi primjere faktora koji pomažu u razvoju rezilijentnosti prema socijalnom pritisku, direktno ili putem medija.

KLJUČNI SADRŽAJI

Bihevioralna genetika, melatonin, dopamin, percepcija, pažnja, model pamćenja (Atkinson i Shiffrin, 1968), eksplicitno i implicitno pamćenje, Teorija dualnih procesa mišljenja (Kahnemann, 2003), greške u mišljenju i atribuciji, tolerancija na neizvjesnost, kognitivna disonanca, Teorija socijalnog identiteta (Tajfel i Turner, 1979), moderne predrasude, diskriminacija (rasna, spolna, nacionalna, religijska, prema LGBTIQ ...), agresivnost, altruizam, empatija, konformizam, solidarnost.

PREPORUKE ZA OSTVARENJE ISHODA

1. Mogućnosti efikasnog učenja i poučavanja oblasti – metodičke smjernice

Nastavnici mogu koristiti dostupne resurse u vidu objavljenih i dostupnih psiholoških istraživanja (open access) kroz koje mogu prolaziti zajedno sa učenicima kako bi razvili razumijevanje bioloških, kognitivnih i sociokulturalnih faktora kojima možemo objasniti psihički život i ponašanje. Postoje i publikacije koje su možda više razumljive ovoj uzrasnoj grupi (npr. Scientific American Mind, Psychology Today...). Za biološke faktore u objašnjenju psihičkog života i ponašanja, nastavnici mogu koristiti dostupne animacije (npr. Crash Course na You Tube kanalu), za prepoznavanje stvaranja i održavanja predrasuda, kao i posljedice diskriminacije posebno je korisno istraživanje Jane Elliot „Plave oči, smeđe oči“. Za prepoznavanje emocija je jako koristan animirani film „Izvrnuto/obrnuto“ („Upside down“).

2. Mogućnosti ostvarivanja međupredmetne povezanosti – međupredmetne korelacije

Prirodno proizilazi korelacija sa nastavnim predmetima iz grupe prirodnih nauka (Fizika, Biologija i Hemija), radi poveznice sa biološkom psihologijom (neurotransmiteri, hormoni, mozak, nervni sistem, geni), kao i sa grupom društvenih nauka, posebno Sociologijom (npr. socijalne grupe, socijalni i kulturalni faktori koji utiču na psihički život i ponašanje), Filozofijom s logikom (npr. greške u mišljenju i atribuciji), te Građanskim obrazovanjem/Demokratijom i Ljudskim pravima (npr. tolerancija). Korelacija sa Historijom/Povijesti se može posebno iskoristiti sa primjerima negativnih efekata predrasuda spram nekog naroda/grupe (npr. primjeri nacionalizma ili rasizma iz Drugog svjetskog rata, iz rata u BiH 1992-1995.). Korelacija sa IKT se može ostvariti ako će nastavnici pokazivati kako da koriste razne aplikacije u traženju korisnih sadržaja ili pravljenju postera, informativnih brošura.

3. Mogućnosti odgojnog djelovanja i razvoja ključnih kompetencija – kompetencijski pristup

Oblast Psihološki procesi, osobine i ponašanje doprinosi razvoju sljedećih ključnih kompetencija kod učenika:

- jezičko-komunikacijske na maternjem jeziku (usvajanjem i adekvatnim korištenjem psiholoških termina i objašnjenja učenici usvajaju nove pojmove što će uticati i na način mišljenja)
- jezičko-komunikacijske na stranom jeziku (ako nastavnik u procesu podučavanja i učenja koristi istraživanja ili materijal na stranom jeziku, razvijamo i ovu kompetenciju)
- medijska pismenost (učenici kroz analiziranje informacija u medijima i kritičko promišljanje o njima razvijaju ovu kompetenciju)
- socijalne i građanske kompetencije (razvijanje temeljnih ljudskih vrijednosti- solidarnosti i tolerancije prema drugačijem doprinosi i razvoju ove kompetencije. Pored navedenog, krajnji cilj bi bio da učenici razviju znatiželju za druge socijalne grupe)
- učiti kako učiti (razumijevanjem složenih odnosa psihičkih procesa i ponašanja, kao i kroz kognitivnu psihologiju, učenik razvija i metakognitivne vještine, kao i vještine samoreguliranog učenja).

B

Istraživanje u psihologiji

B.III.1

Provodi jednostavno psihološko istraživanje.

Navodi glavne karakteristike osnovnih metoda i tehnika psiholoških istraživanja, njihove prednosti i ograničenja/mane.

Prepoznaje na primjeru psihološkog istraživanja valjanost istraživanja kao i primijenjene metode ostraživanja.

Primjenjuje jednostavne statističke tehnike deskriptivne statistike (npr. mjere centralne tendencije).

Razlikuje etične i neetične istraživačke postupke.

Prepoznaje primjere manipuliranja dobivenim podacima u istraživanju na datom materijalu.

Provodi u grupi uz pomoć nastavnika jednostavno istraživanje ili projekt vezan za oblast ili sadržaj iz kurikuluma psihologija.

KLJUČNI SADRŽAJI

Eksperiment, opservacija (sistematsko opažanje), introspekcija, studija slučaja, korelacija, test, upitnik, anketa, varijable (zavisne, nezavisne, kontrolne), deskriptivna statistika, mjere centralne tendencije, pouzdanost, valjanost, etički principi (APA).

PREPORUKE ZA OSTVARENJE ISHODA

1. Mogućnosti efikasnog učenja i poučavanja oblasti – metodičke smjernice

Kroz cijeli proces podučavanja i učenja i nastavnik će koristiti istraživanja koja će pomoći učenicima u razumijevanju oblasti Psihološki procesi, osobine i ponašanje ali i razumijevanju značaja naučnog, istraživačkog pristupa u psihologiji. Kroz zajednički rad na klasičnim istraživanjima, nastavnik može pomoći učenicima da razumiju određene elemente metodologije istraživanja, kao što su varijable, metode i tehnike istraživanja, pouzdanost i valjanost. Posebnu pažnju treba posvetiti etičnosti istraživanja u psihologiji (npr. Stanford zatvorski eksperiment (Zimbardo, 1971), ili Milgramovo istraživanje o poslušnosti autoritetu (Milgram, 1961)).

Učenici će u grupama, zajedno sa uputama i podrškom nastavnika, osmisliti jednostavno istraživanje (npr. zadovoljstvo ponudom školske kantine) ili replikaciju eksperimenta (npr. Stroopov efekat, pouzdanost pamćenja-Loftus i Palmer, 1974). Na učenicima ostalih odjeljenja škole ili na nastavniciima mogu da ga provedu i zatim zajedno sa nastavnikom obrade dobivene podatke, te da ih potom interpretiraju.

2. Mogućnosti ostvarivanja međupredmetne povezanosti – međupredmetne korelacije

Prirodno proizilazi korelacija sa nastavnim predmetima iz grupe rirodnih nauka (Fizika, Hemija i Biologija), radi poveznice sa eksperimentom, opažanjem i nekim karakteristikama mjerenja. Također je prisutna korelacija sa Matematikom, tačnije, sa podacima i vjerovatnoćom. S obzirom na temu koja će se odabrati za istraživanje, nastavnik pravi korelaciju sa tim nastavnim predmetom. Ako se npr. replicira eksperiment o obimu radnog pamćenja, onda postoji korelacija sa Biologijom i građom i funkcijom mozga, posebno nekih dijelova kao npr. hipokampus. Ako se ispituju stavovi učenika, onda se može korelirati sa Sociologijom (tehnika ankete).

3. Mogućnosti odgojnog djelovanja i razvoja ključnih kompetencija – kompetencijski pristup

Oblast Istraživanje u Psihologiji doprinosi razvoju sljedećih ključnih kompetencija kod učenika:

- naučna i matematička pismenost (kroz podučavanje osnovnih statističkih operacija, te načinu izvođenja eksperimenta)
- samoinicijativnost i poduzetništvo (ako rade u grupama, učenike podsjetiti na odgovorno učešće, kako ne bi došlo do difuzije odgovornosti, odnosno, pojave da jedan radi, a ostali su pasivni). Repliciranjem eksperimenta učenici mogu na svojoj koži osjetiti koliko je složen proces naučnog israživanja, a posebno kad je predmet proučavanja čovjek.
- učiti kako učiti (kroz podučavanje sadržaja metoda i tehnika, stalno ukazivati na značaj metakognitivnog učenja, koja je svrha tih metoda i tehnika, te na koji se način naučeno može iskoristiti u svakodnevnom životu)
- kreativno-produktivne kompetencije (konstruirajući replikaciju eksperimenta ili osmišljavajući skalu procjene, učenici moraju koristiti više oblike mišljenja, posebno produktivno mišljenje).

PK5 – Učenje i podučavanje

Psihologija - Učenje i podučavanje

U okviru jedne školske godine nastavnik ima zadatak da planira i primijeni postupke za poticanje motivacije za učenje te za unapređenje socijalnih odnosa u odjeljenju. Veliki izazov predstavlja adekvatan izbor načina podučavanja kako bi se kod učenika razvilo aktivno učenje koje će im omogućiti primjenu stečenih znanja u svakodnevnim životnim situacijama. S obzirom da se radi o adolescentima, potrebno je pokušati kroz raznovrsne aktivnosti povezati njihovu prirodnu znatiželju, te interes za intrapsihičke i interpersonalne procese.

Nastavnik treba koristiti različite tehnike radi pobuđivanja interesa kod učenika tako što će im u okviru časova dati priliku da istražuju, da rade samostalno, u parovima ili grupama. Kroz raznovrsne primjere psiholoških istraživanja, u diskusijama i kvalitetno osmišljenim projektima, učenici će bolje razumjeti psihološke pojave i procese, te ga povezivati sa svakodnevnim životom i učeničkim interesima. Vrlo važno, tokom ovog procesa, je razvijanje kritičkog mišljenja i metakognitivnih vještina kod učenika na način da nastavnik tokom diskusija ne nudi rješenja ili odgovore, već da samo usmjerava diskusiju i pomaže učenicima da formiraju argumente. Nekad učenici vjeruju da je dovoljno da samo iskažu vlastiti stav na neku temu, i radi toga je od izuzetne važnosti poticanje davanja i naučnih dokaza za takve stavove. Na ovaj način se razvijaju kompetencije važne u znanosti i tehnologiji, ali i viši oblici mišljenja. Nastavnik može radi razvijanja ovih kompetencija i da ponudi neku fotografiju ili rezultate nekog istraživanja, a da učenici na osnovu dobivenih informacija postave pitanja koja su povezana za dati materijal. Posebno je korisno ovaj način koristiti pri podučavanju osjetljivih tema, kada se radi o etičkim principima u psihološkim istraživanjima ili recimo unutar Socijalne psihologije - predrasude i diskriminacija.

Primjenu IKT-a koristiti u svim oblastima (prezentacije, plakati, on-line kvizovi, blogovi, webinar...) kako bi olakšali proces učenje i podučavanja. Pored korištenja interneta i dostupnih internetskih izvora za unapređenje razumijevanja psihičkih procesa (posebno onih apstraktnih), izuzetno je korisno da nastavnici upute učenike i pokažu im kako da koriste softvere za jednostavnu statističku obradu podataka. U izradi istraživačkog rada učenici mogu naučiti kako se koristi npr. Excel u deskriptivnoj analizi podataka (aritmetička sredina, standardna devijacija). Na taj način povećavaju svoje kompetencije u nauci i tehnologiji. Pored Excela, ako nastavnici žele da unaprijede znanje i razumijevanje iz statistike kod posebno zainteresiranih učenika, mogu koristiti i neku od dostupnih stranica za statističku obradu podataka (npr. <http://www.vassarstats.net/>). Bilo bi jako korisno i kada bi nastavnici motivirali učenike da kroz kreiranje vizuelnih sadržaja (npr. plakata, brošura, flajera...) prenesu glavne psihološke zakonitosti koje bi bile od pomoći učenicima koji još nemaju psihologiju, a vezano za aktuelne teme poput "Kako efikasnije učiti", "Asertivna komunikacija" ili "Kako održavati dobro mentalno zdravlje". Dostupan je veliki broj besplatnih stranica koje nude alatke za kreiranje vizuelnih sadržaja i učenicima bi i taj proces vjerovatno bio interesantan pri čemu potiče solidarnosti (koristeći svoje znanje i razumijevanje nekih tema, pomažu drugima), bolje razumijevanje psiholoških koncepata i teorija kroz primjenu, te razvijanje kreativno-produktivne kompetencije i (dizajnerskih) vještina.

Nastavnici treba da kroz adekvatne primjere povežu sadržaje učenja sa primjenom u razumijevanju ponašanja ljudi u svakodnevnom životu kako bi se poticala pozitivna percepcija vrijednosti zadatka učenja. U oblastima poput emocija, motivacije, te socijalnih stavova poticati različite psihodramske tehnike kako bi se razumijevanje podiglo na jedan veći operativni nivo. Pored navedenog, sa učenicima je neophodno stalno vježbati zauzimanje drugačije perspektive, odnosno, drugačije percepcije, kako bi se razvijala empatija i jačale socijalne i građanske kompetencije kod učenika.

U svim oblastima nastavnicima se preporučuje da učenike obavezno upoznaju sa najpoznatijim psihološkim istraživanjima, te njihovim autorima. Veoma je važno poticati naučno utemeljene rasprave kako bi učenici razvijali više oblike (naučno-istraživačkog) mišljenja. Također, učenici trebaju samostalno istraživati i tragati za novim informacijama kako bi došli do novih saznanja. Kreativno integrisanje učeničkih informacija i ideja mora biti dio nastavnog sadržaja. Potrebno je poticati odgovornost za samostalno učenje, diskusiju i dati svakom

učeniku jednaku priliku za sudjelovanje u različitim aktivnostima. Časove upotpunjavati brainstorming tehnikama i diskusijama kako bi učenici naučili prihvatati drugačija shvatanja, ali i razvijali komunikacijske vještine.

Posebno voditi računa o etici u psihološkom istraživanju i raspravama da li je i do koje mjere etično istraživati neke procese u psihologiji (npr. da li su istraživanja na životinjama etična). Kroz takve diskusije nastavnik ima priliku razvijati kod svojih učenika osnovne ljudske vrijednosti poput pravednosti, solidarnosti, toleranciji, boljeg razumijevanja drugih ljudi, te uočavanja vlastitog i tuđeg dihotomnog mišljenja (crno-bijelo mišljenje) i njegovog ublažavanja.

S obzirom na prirodu predmeta, nastavnici treba da budu posebno oprezni kod diskusija o osjetljivim temama u kojima bi učenici mogli dijeliti lična, emocionalna iskustva. Neophodno je osigurati sigurno okruženje i klimu i razredu, razvijati empatiju i promjenu perspektive kod drugih učenika kako bi adekvatno reagovali i pružili emocionalnu podršku učenicima onda kada je to potrebno.

Za učenike sa poteškoćama, kao i darovite učenike, nastavnici planiraju kurikulum usmjeren na učenika u skladu sa specifičnostima učeničkih potreba. U tom procesu značajnu ulogu imaju roditelji/staratelji, te pedagoško-psihološka služba škole. Svakom učeniku se treba dati prilika, vodeći računa o individualnim razlikama, da ostvari svoje potencijale. Za posebno zainteresirane učenike nastavnik treba ponuditi dodatne materijale, internet stranice, knjige i naučne članke gdje bi učenici mogli da dobiju dodatne informacije o temama koje ih posebno interesiraju. Također, može pomoći učenicima (ako ih je više) u provođenju nekog manjeg istraživanja u školi pored onog planiranog.

Izvođenje nastave pored učionice može uključivati i posjete ustanovama i zavodima, pogotovo kada se obrađuju psihički poremećaji i razvojna psihologija, te agencijama za istraživanje javnog mišljenja tokom provedbe jednostavnog istraživanja. Na ovaj način učenici mogu bolje razumjeti koja je uloga psihologije u raznim životnim aspektima. Ipak, ne treba gubiti iz vida činjenicu da je 70 časova smješteno u jednu godinu učenja i podučavanja, ako nastavnici ne uspiju da ostvare i ovakav oblik nastave, mogu ga zamijeniti i kvalitetno odabranim filmovima (dokumentarnim i igranim), koje mogu gledati ili na času ili u formi domaće zadaće, te napisati kratki osvrt sa nastavnikovim smjernicama (primjeri nekih filmova koje učenici mogu pogledati i poslije diskutirati o njima su: Let iznad kukavičijeg gnijezda, Joker, Eksperiment).

Vrlo važno je kontinuirano učenicima davati poveznice teme koja se obrađuje sa drugim naukama i nastavnim predmetima. Tako će se, recimo, Biološka psihologija često vezati uz Biologiju i donekle Hemiju (nervi sistem, hormoni, neurotransmiteri), Sociokulturalna uz Sociologiju (socijalna grupa, uloge i norme, uticaj grupe na pojedinca, uticaj kulture na doživljavanje i ponašanje osobe), dok će se Naučno-istraživačka oblast vezati uz nastavne predmete iz prirodnog područja (prije svega eksperiment, a potom i operacionalizacija varijabli, metodologija istraživanja). Književnost se može povezati sa romanima i filmovima sa psihološkim temama (po izboru nastavnika/ce, npr. romani "Zločin i kazna", "Lutkina kuća", "Proces" ili "Stranac". Od filmova npr. Memento, Joker, Prekinuta mladost (Girl interrupted), a Matematika sa jednostavnom statističkom obradom dobivenih podataka ako učenici urade jednostavno istraživanje (deskriptivna statistika - mjere centralne tendencije i varijabilnosti).

PK6 – Vrednovanje u predmetnom kurikulumu

Psihologija – Vrednovanje i ocjenjivanje

Vrednovanje je proces kojim se treba postići kontinuirano praćenje postavljenih ciljeva i ishoda učenja i podučavanja nastavnog kurikuluma Psihologija. To bi se trebalo postići kroz tri svrhe vrednovanja: formativno, sumativno i dijagnostičko. Cilj formativnog vrednovanja predstavlja stalno i kontinuirano praćenje napretka učenika i pravovremenog davanja povratne informacije o njegovom napredovanju, kako bi učenik imao uvid u vlastiti proces učenja i na taj način postizao ciljeve učenja nastavnog predmeta Psihologija. Sumativno vrednovanje se odnosi na ocjenjivanje rezultata procesa učenja, odnosno predstavlja ocjenu trenutnog učeničkog postignuća. Nastavnici mogu primijeniti i dijagnostičko vrednovanje na samom početku učenja i podučavanja nastavnog predmeta Psihologija kako bi utvrdili nivo znanja i razumijevanja kada su u pitanju neke predkonceptije i moguće miskoncepcije koje valja odmah na početku učenja i podučavanja riješiti sa učenicima (npr. Kako bi svojim riječima objasnio šta je proces mišljenja? Šta misliš, da li su stavovi urođeni ili ih učimo tokom života?).

Važno je naglasiti da proces vrednovanja ne mora nužno biti praćen procesom ocjenjivanja. Ocjenjivanje uključuje pored vrednovanja i brojčanu ocjenu od 1 (nedovoljan) do 5 (odličan).

Nastavnik nije jedina osoba koja vrši vrednovanje učeničkih postignuća, već tu ulogu preuzimaju i sami učenici međusobno kroz vršnjačko vrednovanje i samovrednovanje. Vršnjačko vrednovanje (i/ili vršnjačko ocjenjivanje) pomaže učenicima da se bolje upoznaju sa kriterijima vrednovanja i ocjenjivanja, te da realistično procjene ostvarenost ciljeva i ishoda učenja drugih učenika, ali također omogućava i uvid u vlastite navike kad je učenje u pitanju. Nakon toga se navike mogu regulirati u željenom pravcu čime učenik povećava samoefikasnost u učenju. Vršnjačko vrednovanje se može koristiti u raznim prilikama, ali na primjer, može se koristiti u diskusijama (pri čemu usmjeravamo učenike na primjeren način diskutiranja sa drugima, uz međusobno uvažavanje), pismenim radovima ili osvrtima na film, knjigu ili neko psihološko istraživanje. Samovrednovanje (i/ili samoocjenjivanje) je način da učenici prate i regulišu vlastito napredovanje u postizanju ciljeva i ishoda učenja nastavnog predmeta Psihologija. Treba ga uvijek poticati onda kada će nakon samovrednovanja uslijediti i neki drugi oblik vrednovanja (npr. sumativno).

Na ovaj način stavljamo učenike u sam centar procesa učenja i podučavanja nastavnog predmeta Psihologija, pomažemo im da razviju potrebne kompetencije (prije svega metakognitivne vještine) i ojačamo im motiv za cjeloživotnim učenjem. Prije samih pristupa samovrednovanju i vršnjačkom vrednovanju neophodno je da nastavnik sa učenicima dogovori jasne kriterije šta će se i kako vrednovati, dati jasne upute i detaljno pojasniti kriterije vrednovanja.

ELEMENTI VREDNOVANJA

U nastavnom kurikulumu Psihologija zastupljena su dva elementa vrednovanja:

1. Razumijevanje psiholoških pojmova:

Odnosi se na vrednovanje znanja i razumijevanja osnovnih koncepata u psihologiji, raznih teorija, te pojedinačnih istraživanja. Obuhvata ciljeve učenja i ishode učenja koji se odnose na usvojenost znanja i razumijevanje.

Vrednovanje i ocjenjivanje ovog elementa se može vršiti kroz:

- usmenu provjera znanja ili usmenu aktivnost na času u obliku diskusije ili Sokratovskog dijaloga
- pisane provjere znanja (kvizovi, testovi, eseji)

2. Primjena usvojenih znanja u različitim zadacima:

Nakon usvajanja neophodnih znanja i razumijevanja psiholoških pojmova i teorija, vrednuje se viši nivo usvojenosti znanja kroz primjenu stečenih znanja. Na ovaj način se shvatanje sadržaja podiže na jedan viši operativni nivo i postižu se ciljevi učenja usmjereni na razvijanje kompetencija i vještina mišljenja i komunikacije. To se može raditi na sljedeće načine:

- Jednostavni pregled postojećih istraživanja koja će im nastavnik prezentirati u sklopu časova
- Traženje vlastitih primjera iz svakodnevnog života kako bi se pokazalo razumijevanje naučenog
- Provođenje jednostavnog eksperimenta ili istraživanja (npr. upitnika o zadovoljstvu hranom u školskom bifeu) i jednostavna obrada dobivenih podataka, kako bi učenici na taj način primijenili naučene pojmove iz oblasti Istraživanje u psihologiji.
- Znanje i razumijevanje se može vrednovati i kroz pisanje eseja na neku temu (npr. do koje mjere je pamćenje pouzdano), razne praktične vježbe, igranje uloga (asertivnost, kontrole emocija, stavova i predrasuda...), mentalne mape.

Na nastavnicima je da osmisle i druge načine vrednovanja pomoću kojih će se kod učenika moći mjeriti nivo postizanja ciljeva učenja i usvojenosti ishoda učenja. Ponavljamo, učenik u svakom obliku vrednovanja i ocjenjivanja mora dobiti jasnu, pravovremenu, transparentnu i kvalitetnu povratnu informaciju o svojim postignućima i napredovanju, te eventualno načinima kako iste može poboljšati. Pri procesu ocjenjivanja, neophodno je učeniku dati bogatu povratnu informaciju o postignuću uz sugestije kako ga unaprijediti i na šta obratiti pažnju.

Ovdje bismo istakli i relativno čest slučaj ispitne treme kod učenika, kao i dobru praksu u kojoj nastavnik Psihologije treba pokušati opustiti učenika prije procesa vrednovanja (i posebno ocjenjivanja), a onda polako i proći sa učenikom kroz taj proces.

ZAKLJUČIVANJE OCJENA

Nakon što je uzeo u obzir sve elemente vrednovanja nastavnik formira zaključnu ocjenu na kraju polugodišta i školske/nastavne godine. Formira se kao prosječna ocjena dobivenih ocjena (u opisana dva elementa vrednovanja), pri čemu veći akcent treba dati razumijevanju psiholoških pojmova i koncepata (dati ponder 0,7) u odnosu na primjenu znanja (dati ponder 0,3). Ipak, pri zaključivanju nastavnik može donijeti procjenu na osnovu cjelokupnog rada, napredovanja i zalaganja učenika.

Profil i stručna sprema

Odsjek pedagogija i psihologija - VII stepen, profesor pedagogije i psihologije, - II ciklus bolonjskog visokoobrazovnog procesa – magistar pedagogije i psihologije; Odsjek psihologija - VII stepen, diplomirani psiholog i položena pedagoško-psihološka i metodičko-didaktička grupa predmeta, - II ciklus bolonjskog visokoobrazovnog procesa – magistar psihologije i položena pedagoško-psihološka i metodičko-didaktička grupa predmeta.